

у теоретичному, практичному, ціннісному аспектах, доповнюючи систему громадянських знань, умінь, навичок та цінностей учнів.

Позаяк ГО не обмежується суто навчанням, як компонент нашої моделі та одночасно організаційно-педагогічну умову її ефективності розглядаємо створення демократичного шкільного середовища в закладі освіти.

Моделні навчальні програми «Громадянська освіта. 8 клас»: основні акценти та особливості структури

*В. Ю. Кришмарел,
кандидат філософських наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

У ході виконання наукового дослідження «Проектування змісту і методика навчання учнів 7–9 класів історії та громадянської освіти» проаналізовано модельні навчальні програми предмета громадянської та історичної освітньої галузі «Громадянська освіта» (8 клас). Зазначимо, що модельні навчальні програми є основою для розроблення підручників та навчальних програм із предмета, а також методичної літератури вчителів.

Встановлено, що нині чинними є дві модельні навчальні програми з громадянської освіти для 8 класу, затверджені відповідною предметною комісією при Інституті модернізації змісту освіти 14 серпня 2024 року авторських колективів: О. І. Пометун, Т. О. Ремех, Г. В. Серова (далі програма I) та І. Д. Васильків, В. М. Кравчук, І. З. Танчин (далі програма II).

Аналіз означених програм уможливив виокремлення особливостей їх структури.

Виявлено, що положення програми I сфокусовані на внутрішньому світі учнівства, про що свідчать, зокрема, програмові поняття ціннісного забарвлення. У програмі II автори звернулися більшою мірою до активізації почуття відповідальності в учнів. З огляду на це, не дивлячись на синонімічність використаних термінів, перша програма має більш гуманістичну спрямованість, а друга сприймається більш як виховна.

Аналіз представлених завдань дав змогу виокремити смислові акценти. Автори програми I акцентують увагу на формуванні/розвитку особистих якостей учнів/учениць, через які реалізовуватиметься програмова мета, а у програмі II – на формуванні активних навичок учнівства.

У ході детального ознайомлення із вступною частиною (пояснювальною запискою) означених програм виявлено такі відмінності: в програмі I представлено логіку викладу матеріалу за темами, зазначено наповнення рубрик, окреслено сутність рекомендованих навчальних видів діяльності; в програмі II увагу приділено ключовим компетентностям, їх наскрізності та сутності, пріоритетності певних активностей учнів/учениць з огляду на їх зв'язок із громадянською

компетентністю, подано структуру програми й описано особливості її реалізації в освітньому процесі. Щодо прикінцевих положень, то в програмі I виокремлено особливості оцінювання здобутків учнів у навчанні «Громадянської освіти», а у програмі II – ресурси для вчителя.

Таким чином, аналіз змісту й структури двох програм показав, що вони мають дещо різні акценти, тому вчителям доречно враховувати обидва документи зокрема, при виборі підручника для 8 класу. Змістовне наповнення тем програми не є метою даного огляду та потребує більш глибокого дослідження.

Історична свідомість як чинник компетентності діяльності учнів / учениць 7–9 класів

*Ю. Б. Малієнко,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

Під час виконання наукового дослідження «Проектування змісту і методика навчання учнів 7–9 класів історії та громадянської освіти» у 2024 році проаналізовано теоретичні частини програм з історії: 2018 року та чинної 2022 року. Встановлено, що унормоване в них поняття «історична свідомість» є важливим орієнтиром для формування компетентнісного змісту історичної освіти в 7–9 класах. Попри певну відмінність у тлумаченні зазначеного поняття, його спільними складниками в обох програмах є: накопичення знань про основні події, явища та процеси, їхні давніші та сучасні інтерпретації; оволодіння учнями / ученицями способами розумових дій, необхідних для осмислення минулого, осягнення сучасного і прогнозування майбутнього.

Виявлено, що в освітніх документах поняття «історична свідомість» представлене в контексті різнобічної мисленнєвої діяльності та громадянськості дитини (усвідомлення важливості демократичних цінностей та дотримання їх на практиці). Зрозуміло, що поєднання знаннєвого та діяльнісного компонентів є необхідною умовою формування ключових компетентностей здобувачів освіти. Водночас наголосимо на необхідності розвитку мотиваційно-ставленнєвої та рефлексивної сфери учнів/учениць 7–9 класів.

Визначено, що важливим складником історичної свідомості особи та суспільства є історична пам'ять.

У процесі дослідження встановлено, що різноманітний комплекс джерел, наративи та система завдань у підручниках, компетентнісні практики мають формувати в учнів / учениць уміння пояснювати, аналізувати, систематизувати, встановлювати зв'язки і взаємовпливи багатовимірних історичних подій, явищ, процесів, вчинків людей; визначати достовірність і повноту джерел, розпізнавати способи маніпулювання інформацією та ознаки пропаганди; розуміти сутність демократії, застосовувати її механізми та визнавати її